

KREMENO IN DRUGO KAMENITO GRADIVO IZ JAME SAMATORCE

TATJANA BREGANT

Jama Samatorca leži v bližini Nabrežine pri Trstu. V literaturi je poznana tudi pod imeni Pečina na Leskovcu ali La grotta Azzura di Samatorza, kakor jo naziva Marchesetti. Arheološki material, ki je bil izkopan že pred I. svetovno vojno, je danes v Institutu za raziskovanje krasa v Postojni.¹ Ta material je delno razstavljen, delno pa deponiran in o njem nimamo pri nas nikakršnih zapiskov.² Prav tako niso objavljeni nikakršni zapiski o izkopavanjih. Ni nam danes poznana tudi nikakršna stratigrafija jame, katera bi nam omogočila stratigrafsko klasifikacijo materiala. Tako se moramo zaradi te pomanjkljivosti omejiti le na tipološko opredelitev materiala. V tem članku je obravnavano le kremen in drugo kamenito gradivo, ki je sorazmerno bogato zastopano v tej jami. Literatura daje zelo malo zapiskov, ki bi obravnavali arheološko gradivo iz te jame. Objavil ga je le Marchesetti,³ ki žal materiala ni klasificiral. Najmanj pažnje pa je posvetil kremenu in drugemu kamenitemu gradivu. Pravzaprav objavlja nekaj bolj ali manj antičnih predmetov. V svojem članku Marchesetti ne daje ravno tako nikakršnih stratigrafskih podatkov. Zato je objavljeno gradivo pomešano ter so zastopane vse periode od neolitika dalje.

Kakor rečeno, lahko opredelimo kremen in drugo kamenito gradivo iz jame Samatorce le na tipološki osnovi. Tako ga moremo razvrstiti v puščice, svedre, praskala, nožiče, strgala in glajeno orodje, en primerek obsidiana je pa mogoče obravnavati samostojno, ne zaradi njegove tipološke pripadnosti, ampak zaradi svojstva materiala.

Po materialu so naše puščice vedno izdelane iz kremen, po obliki se ne razlikujejo od podobnih izdelkov drugih najdbišč bližnje in daljne okolice. Primerjamo jih lahko z različnimi italjskimi puščicami, od teh pa niso vsi tipi zastopani tudi na našem najdišču. Kaže, da so tam puščice doživele vsaj delno drug tipološki razvoj kakor pri nas. Veliko večjo sorodnost kažejo naše puščice z različnimi podonavskimi kulturami ter neolitičnimi kulturami na Balkanu, kot je na primer: butmirska,⁴ danilska⁵ itd. Ni dvoma, da je tipološki razvoj puščic

¹ Zahvaljujem se asistentu Lebnu Francu za material, ki mi ga je dal v obdelavo.

² Mogoče so kakšni zapiski na Dunaju, vendar jih doslej nisem zasledila.

³ Carlo Marchesetti, La grotta Azzura di Samatorza. Atti del Museo civico di storia naturale di Trieste, 1895, str. 249—255. T. II.

⁴ W. Radimsky-M. Hoernes, Die neol. Station von Butmir, Wien 1895, T. X. in T. XIV; Fr. Fiala-M. Hoernes, Die neol. Station von Butmir, II. Theil, Wien 1898, T. XIX.

⁵ J. Korošec, Raziskovanja v Danilu pri Šibeniku (v tisku). Rokopis mi je dal na razpologo prof. dr. J. Korošec, za kar se mu najlepše zahvaljujem.

teh skupin in tipološki razvoj puščic v naši jami bil podoben. Seveda naše jame ne moremo izločiti iz okvira ostalih kraških jam s sorodno ostalino, kakor so na primer Vlaška jama,⁶ Pečina v steni (v literaturi poznana pod imenom Grotta delle Gallerie),⁷ Gabrovica⁸ itd., katerih material pa sedaj še ni dovolj raziskan in objavljen. Na vsak način bodo objekti, ki nosijo neolitični značaj, v teh jamah časovno sovpadali z neolitičnimi balkanskimi kulturami. Žal je zaradi stratigrafije danes še zelo težko podati točno kronološko sliko, še teže pa časovno opredeliti vsako puščico. Po najdbah iz Predjame⁹ vemo, da so se takšne puščice uporabljale še v starejši bronasti dobi, čeprav imajo še neolitsko tradicijo. Podobno lahko pričakujemo, da je v jami Samatorci marsikatera puščica že iz kasnejše dobe, kakor bo pač to tudi v drugih jamah. Vsekakor pa imamo tukaj tudi neolitske ostaline,¹⁰ tako da marsikakšno puščico lahko pripišemo zgodnejšemu času. Sprememba se v mlajših fazah ne občuti.

Podobno kakor s puščicami je tudi z ostalim kremenim orodjem, tako z nožiči, praskali, strgali, itd. Kolikor bodo časovno spadali že v kasnejšo, kovinsko dobo, imajo še vedno neolitsko tradicijo, kar zopet vidimo po najdbah iz Predjame.¹¹

Nekoliko laže s tipološke strani časovno opredeljujemo ostalo kameno orodje. Kladiiva in preluknjane sekire so ostanek že poznega časa, posebno ako jih najdemo v večjem številu, kakor je to ravno na našem najdišču, čeprav izvirajo posamezni kosi že iz kasnejšega neolitika. Toda kamenite sekire kalupastega tipa so še prav gotovo odraz neolitične dobe.

S tipološkim razvojem puščic se je ukvarjalo že več avtorjev, izvemši s tipološkim razvojem puščic na Balkanu, iz katerega bi mogli za naš primer največ črpati. Tipološki razvoj puščic so nam do sedaj dali Sprockhoff za Meklenburško,¹² Ranke za Egipt,¹³ Duhn za Italijo¹⁴ in Meissner za Sirijo, Palestino in Prednjo Azijo.¹⁵ Iz vsega, kolikor nam je podanega gradiva iz teh pokrajin, pa vidimo, da so puščice tam doživele svoj lastni razvoj in da se na ta način komparativno ne dajo uporabiti za razvoj puščic naših lokalitet.

Puščice

V jami Samatorci je doslej najdeno vsega le pet puščic. Štiri od teh so izdelane iz jedra, le ena je iz odbitka (T. I, 2). V glavnem lahko ločimo dva tipa puščic in to dve puščici s trnom za nasajanje (T. I. sl. 1, 2) in tri brez trna (T. I. sl. 3, 4, 5). Puščica, ki je izdelana iz odbitka, je sorazmerno zelo ploščata in nosi retušle le ob straneh in v zajedah med krilcema in trnom v sredini. One

⁶ Moser, Der Karst und seine Höhlen, Triest 1899, 50 sl.

⁷ Mitteilungen d. Zentral Kommission für Denkmalpflege, 1918, Beiblatt, 18 sl.

⁸ Marchesetti, Atti del Museo civico di storia naturale, Trieste, 1890, 143 sl.

⁹ J. Korošec, Arheološke ostaline v Predjami, Razprave IV/I, Ljubljana 1956.

¹⁰ Hoernes, Jahrbuck der K. K. Zentral-Kommission 1905, 47 sl.

¹¹ J. Korošec, Predjama l. c. T. XLIII.

¹² Ebert, Reallexikon der Vorgeschichte, Band X, 102 sl.

¹³ Ebert, l. c. 108 sl.

¹⁴ Ebert, l. c. 106 sl.

¹⁵ Ebert, l. c. 109 sl.

puščice, ki so izdelane iz jedra, so v prečnem prerezu sorazmerno visoke in retuširane po vsej svoji površini. Vsaj v našem primeru se odlikujejo tudi po tem, da imajo posebno dobro izdelana krilca. Tak primer je puščica T. I. sl. 4, ki ima konico enega krilca fragmentirano, toda konico drugega krilca naredijo retuše izredno koničasto. Na vseh zastopanih primerih so posebno dobro izdelani vrhnja konica, stranska robova in konici krilc in to zato, da bi bile bolj učinkovite.

Svedri

Le dva primerka zastopata to vrsto v tej jami (T. I. sl. 6, 7). Moramo priznati, da nista najbolj izrazita predstavnika te vrste. V to vrsto sodita predvsem zato, ker imata konico sorazmerno dobro retuširano in bi kot taka mogla služiti vrtanju v mehkejši material. Oba primerka sta izdelana iz odbitka.

Praskala

Iz poznanega materiala lahko izločimo le tri praskala (T. V. sl. 1, 2, 9). Vsa so izdelana iz odbitkov in so v prečnem prerezu sorazmerno visoka. Lahko ločimo med njimi dva tipa in sicer tip z grebenom v sredini na vrhu (T. V. sl. 1, 9) in tip brez grebena (T. V. sl. 2). Gornji rob je zaradi retuš pri vseh treh zelo oster, ostrina tega gornjega roba, ki je polkroglast, je povečana še zato, ker je spodnja ploskev strgal ravna in je nastala kot ventralna stran odbitka. Na ventralni strani je od polkrožnega loka dobro viden bulbus.

Nožiči

Nožiči so med kremenim orodjem in orožjem sorazmerno najbogatije zastopani. Vsega je 22 kosov. Tipološko jih moremo razdeliti v glavnem v dve skupini: v večje od 5,5 cm do 10,5 cm in manjše od 5,5 cm do 3 cm. Vsi so izdelani iz odbitkov, in razen štirih nožičev, ki nosijo na dorzalni strani po dve ploskvi (T. IV. sl. 4, 5), imajo ostali na dorzalni strani po tri ploskve, ki so nastale kot posledica vrhnjih odbitkov, n. pr. T. III. sl. 6; T. IV. sl. 1; T. IV. sl. 7. Artefakti te skupine imajo sorazmerno malo robnih retuš, kolikor pa jih imajo, so uporabnega značaja. Edini nož, ki bi mu mogli pripisati, da ima retuše hote narejene, je artefakt T. IV. sl. 1, ki ima na gornji polovici levega roba več stranskih manjših retuš. Ventralna stran je pri vseh nožih gladka in nosi bolj ali manj izrazit bulbus z radialnimi valovi; ta stran nima nikoli retuš. Noži so vsi ločno upognjeni proti dorzalni strani, kar je posledica loma materiala samega; ta značilnost je najbolj vidna na artefaktih večjih dolžin. Žal, da se pri večjih nožih ne da točno določiti njihova prvotna dolžina, ker je večina njih na konceh odlomljena ali pa vsaj močno poškodovana.

Strgala

V glavnem lahko tudi pri strgalih ločimo dve skupini in sicer bi mogli uvrstiti v prvo velika in ploščata strgala dolžine cca 7 cm (T. III. sl. 1, 2, 4; T. V. sl. 8), v drugo skupino pa manjša in ozka (T. I. sl. 8, 9; T. II. sl. 1, 2). Vsa

strgala so izdelana iz odbitkov, zato je tudi ventralna stran artefakta gladka, brez retuš z dobro vidnim bulbusom. Stranska robova artefakta sta bolj ali manj obdelana z robnimi retušami. Nekatera strgala nosijo tudi na robovih ventralne strani po kako robno retušo, ki pa so nastale kot posledica uporabe. Strgala prve skupine so sorazmerno masivna ali sorazmerno visokega prereza. Posebej je vredno omeniti strgalo (T. V. sl. 6), ki je ločno. Zunanji rob nosi po vsej dolžini zelo fine robne retuše. To strgalo je narejeno iz odbitka, ločnost pa je posledica loma.

Obsidian

Jama Samatorca nam je dala vsega le en primerek obsidijana (T. V. sl. 7). Tipološko ni značilen, je le navaden neobdelan odbitek. Material je popolnoma prosojen.

Glajeno orodje

Med glajenimi sekirami iz Samatorce imamo zastopana dva tipa, in sicer: dve fragmentirani prevrtani sekiri, katerima manjka čelo. Sodeč po ohranjenem delu in po podobnih sekirah drugih lokalitet bi jih mogli ože opredeliti v tip kladivastih sekir (T. VI. sl. 1, 2). Drugi tip bi zastopala kalupasta sekira (T. VI. sl. 3), ki je zaradi uporabe močno fragmentirana, posebno na čelu in rezilu. Med glajenim orodjem imamo tudi buzdovan, ki je prevrtan; je fragmentiran, oziroma na pol prelomljen (T. VI. sl. 4).

Sklep

V jami Samatorci imamo zastopane puščice, svedre, nože, strgala in pras-kala, dalje tudi glajene sekire. Iz vsega lahko zaključimo, da moramo tipološko vezati naš material z enakim materialom iz neolitičnih kultur Balkana. Ne moremo se pa v polni meri nasloniti na tipološki razvoj kremenega materiala iz ostalih evropskih in izvenevropskih pokrajin. Gradivo iz jame Samatorce ima v osnovi isti razvoj kot gradivo Balkana. Ne smemo mu pa zanikati neke samostojnosti. Vidi se, da so osnovne oblike prišle najverjetneje iz Podonavja ali Dalmacije, tu pa so zaradi oddaljenosti obdržale tipološke posebnosti celo še v kovinski čas.

ZUSAMMENFASSUNG

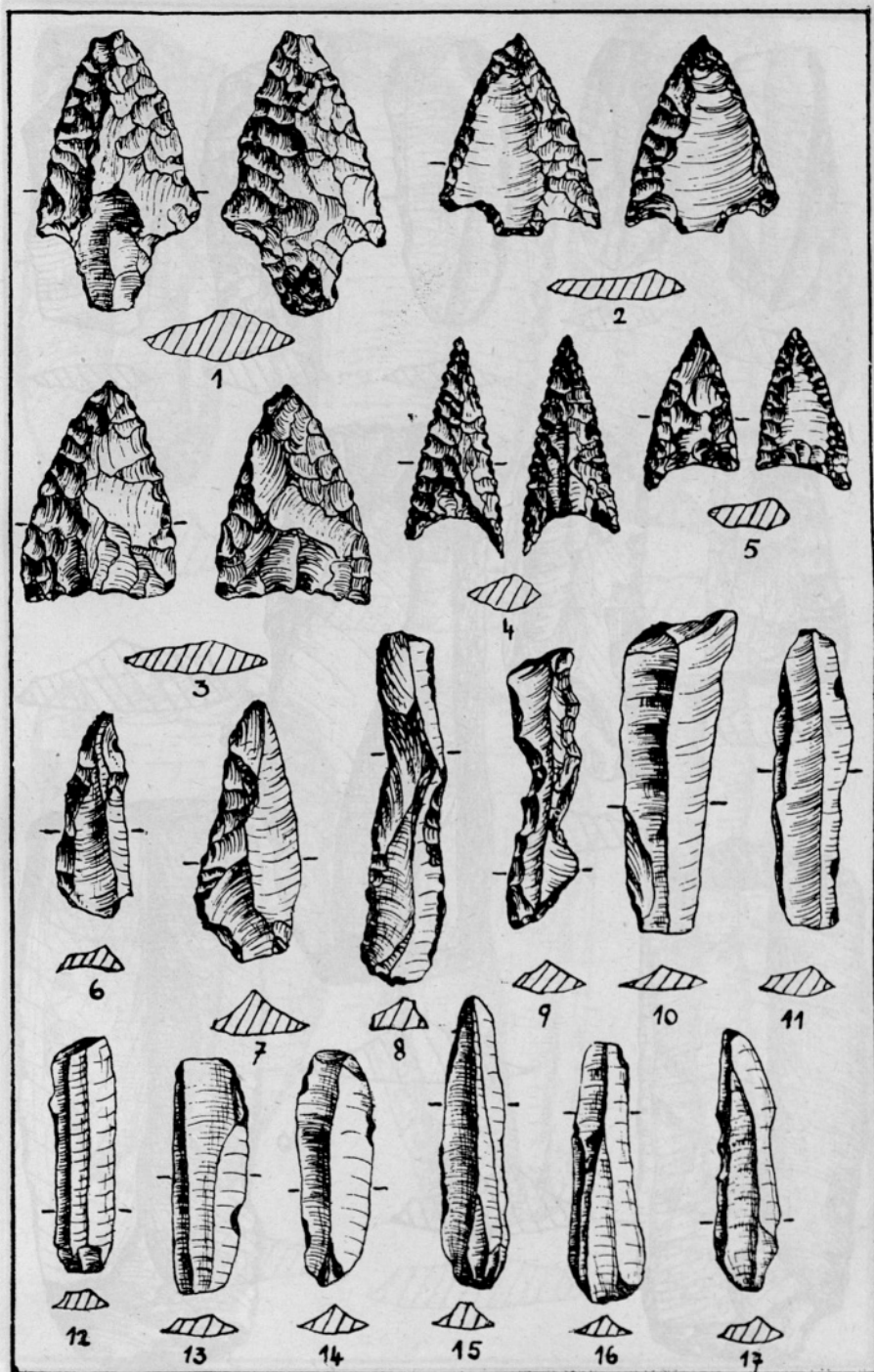
Silex und anderes Steinmaterial aus der Grotte Samatorza

Die Grotte Samatorza liegt in der Nähe von Nabrežina bei Triest. Das Material, das dort vor dem ersten Weltkriege ausgegraben wurde, befindet sich nun teilweise im Institut für Karstforschung in Postojna. Leider besitzen wir keine Grabungsvermerke und können daher dieses Material nur typologisch bearbeiten. Auch in der Literatur findet man keine Angaben.

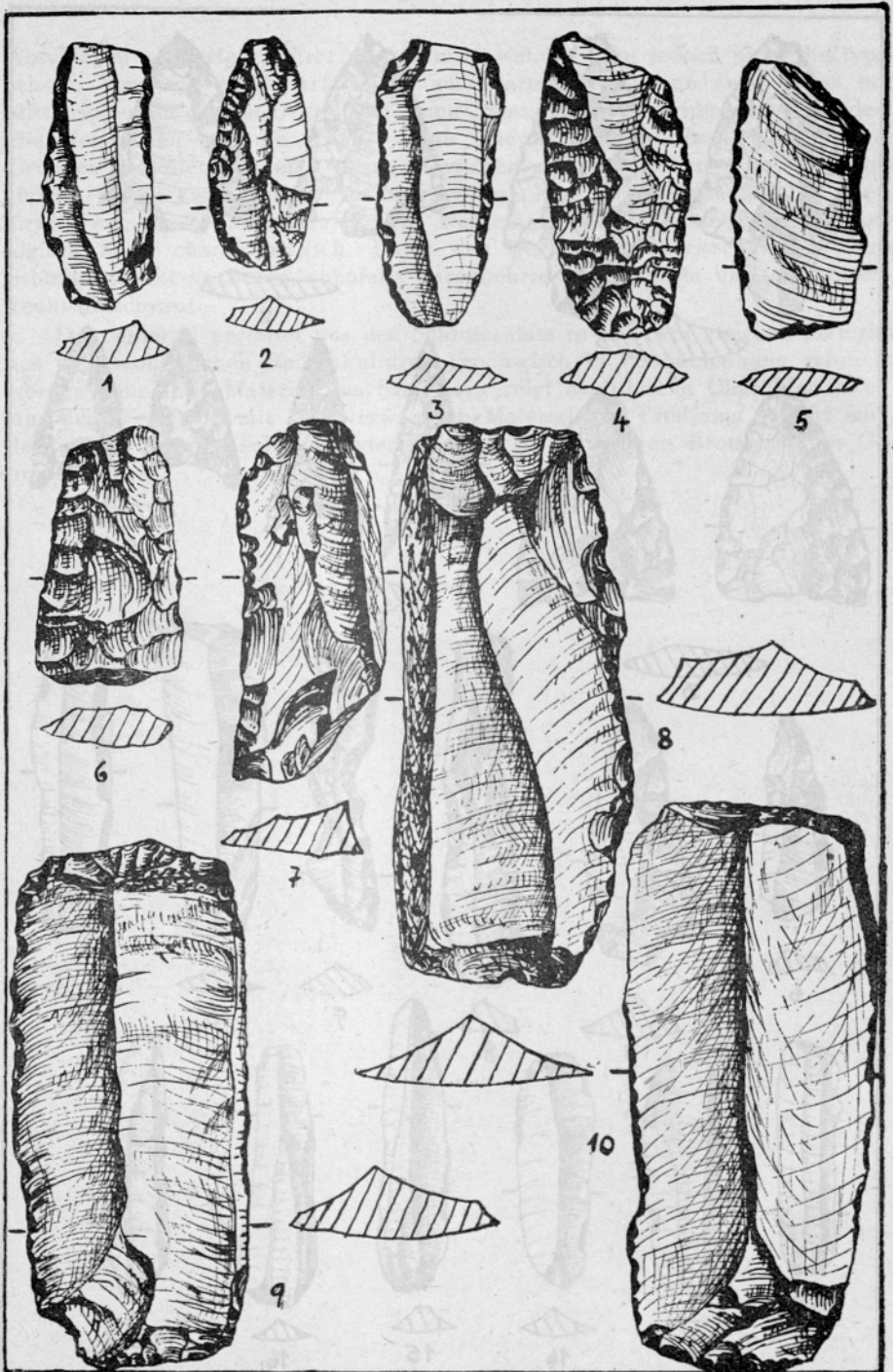
In der Samatorzagrotte sind Pfeile, Bohrer, Kratzer, Messerchen, Schaber, ein Erzeugnis aus Obsidian und geglättetes Werkzeug vertreten. Die Pfeile können wir typologisch in zwei Typen einteilen und zwar: Pfeile mit Dorn zur Bestielung und dornlose Pfeile. Sie sind aus dem Kern oder aus den

Abschlägen verfertigt. Bohrer gibt es nur zwei. Sie sind jedoch nicht die typischsten Vertreter dieser Art. Unter den Kratzern kann man zwei Typen mit Mittelrippen im oberen Drittel und einen Typus ohne Mittelrippe unterscheiden. Die Messerchen und die Schaber kann man beide der Grösse nach in zwei Gruppen einteilen. In eine Gruppe gehören die Messerchen von 5.5 cm bis 10.5 cm, in die zweite aber jene unter 5.5 cm. Eine Gruppe der Schaber übersteigt 7 cm, die zweite ist unter 7 cm. Das einzige Obsidianerzeugniss ist typologisch nicht charakteristisch. Unter den geglätteten Werkzeugen ist eine Schuhleistenaxt vertreten, ebenfalls durchbohrte Hammeräxte und eine Streitkeule (buzdovan).

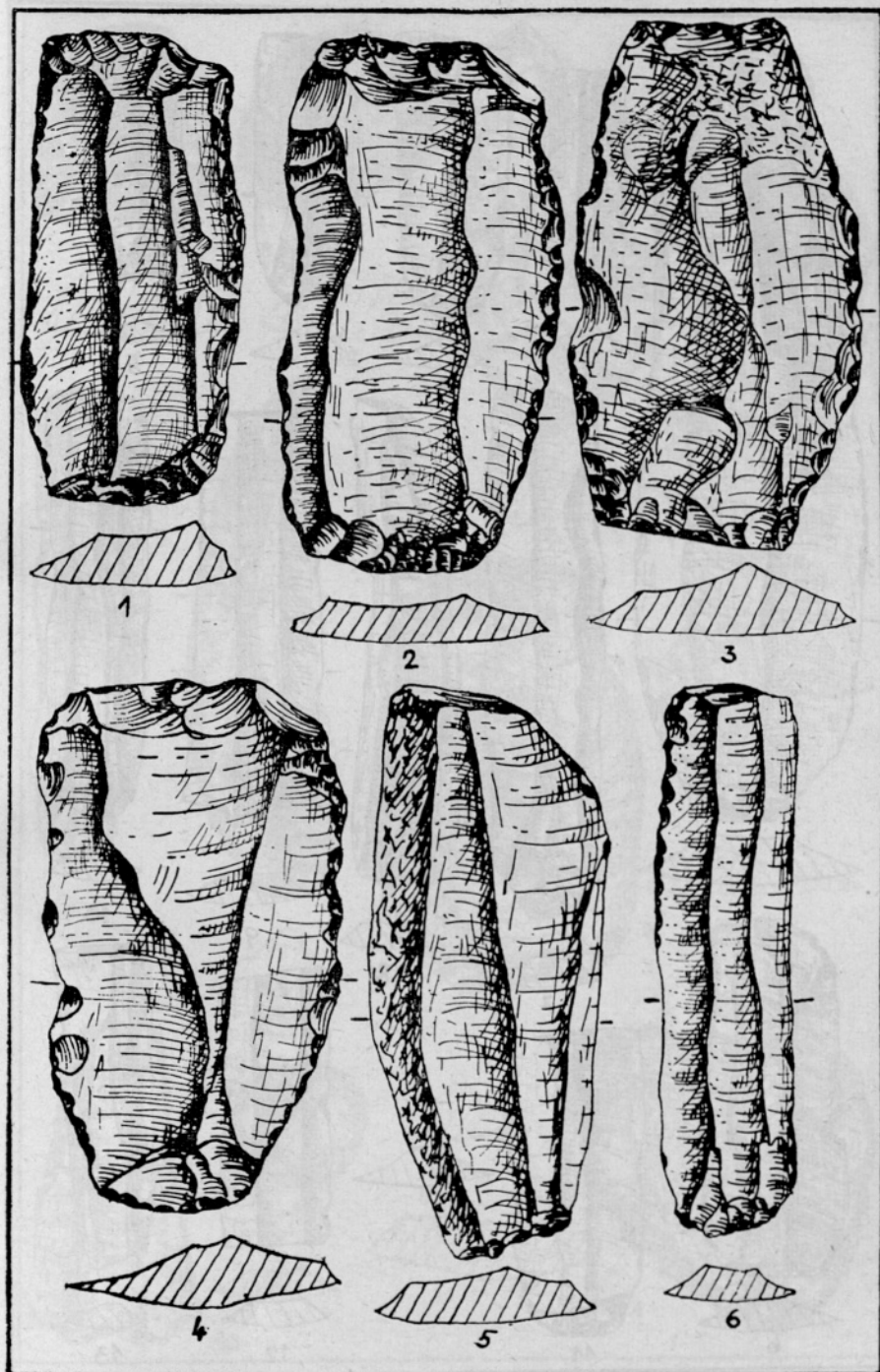
Das Material gestattet uns den Schluss, dass es mit dem gleichen Material aus den neolithischen Balkankulturen typologisch in Zusammenhang gebracht werden kann. Das Material aus Samatorza zeigt neolithische Charakteristiken. Aus dem Vergleich mit dem verwandten Material aus Predjama ersieht man, dass einige Formen solchen Materials noch in der älteren Bronzezeit im Gebrauch waren.

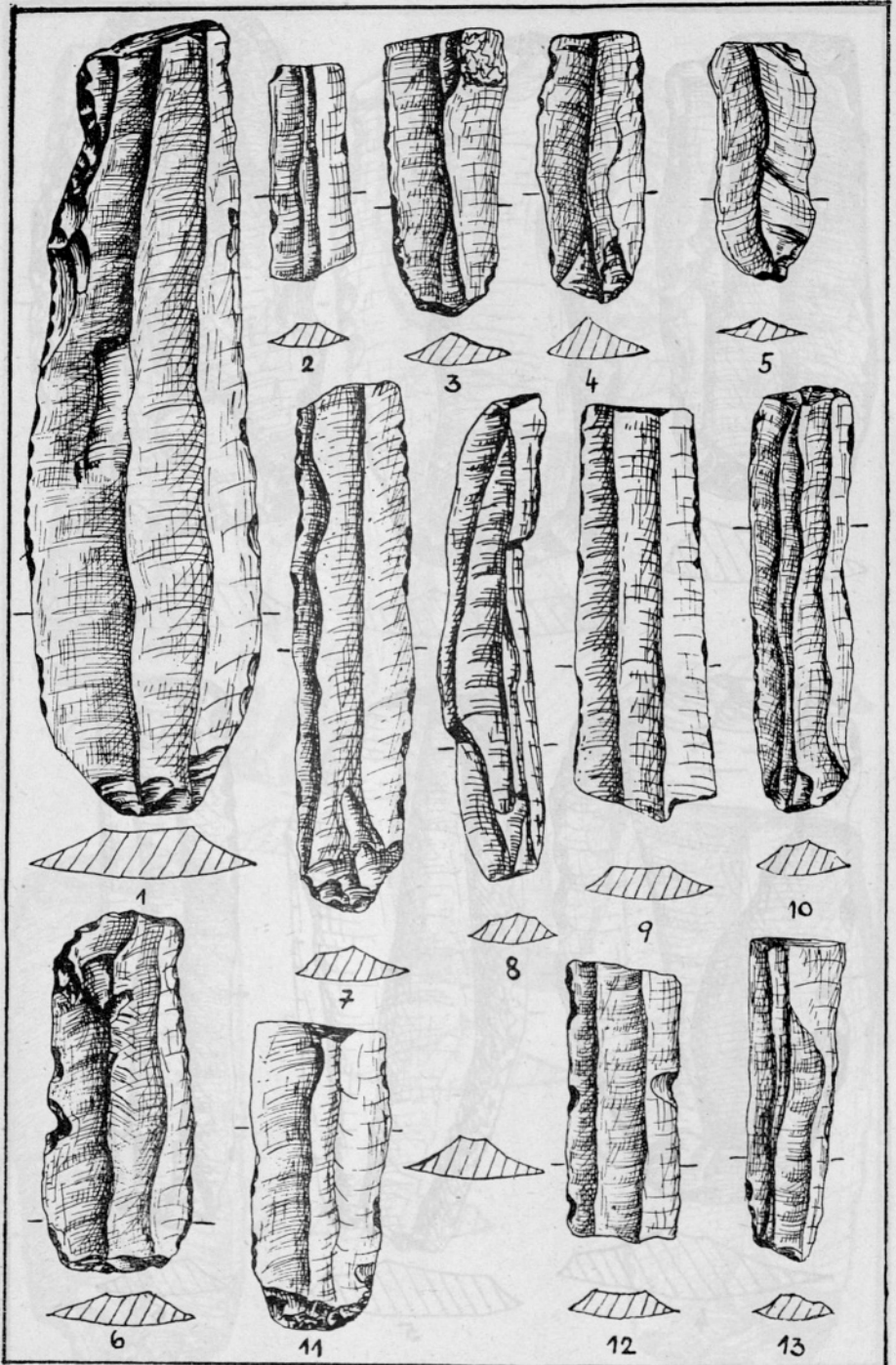
Sl. 1—17 = 1 : 1 nar. vel.

Sl. 1—10 = 1 : 1 nar. vel.

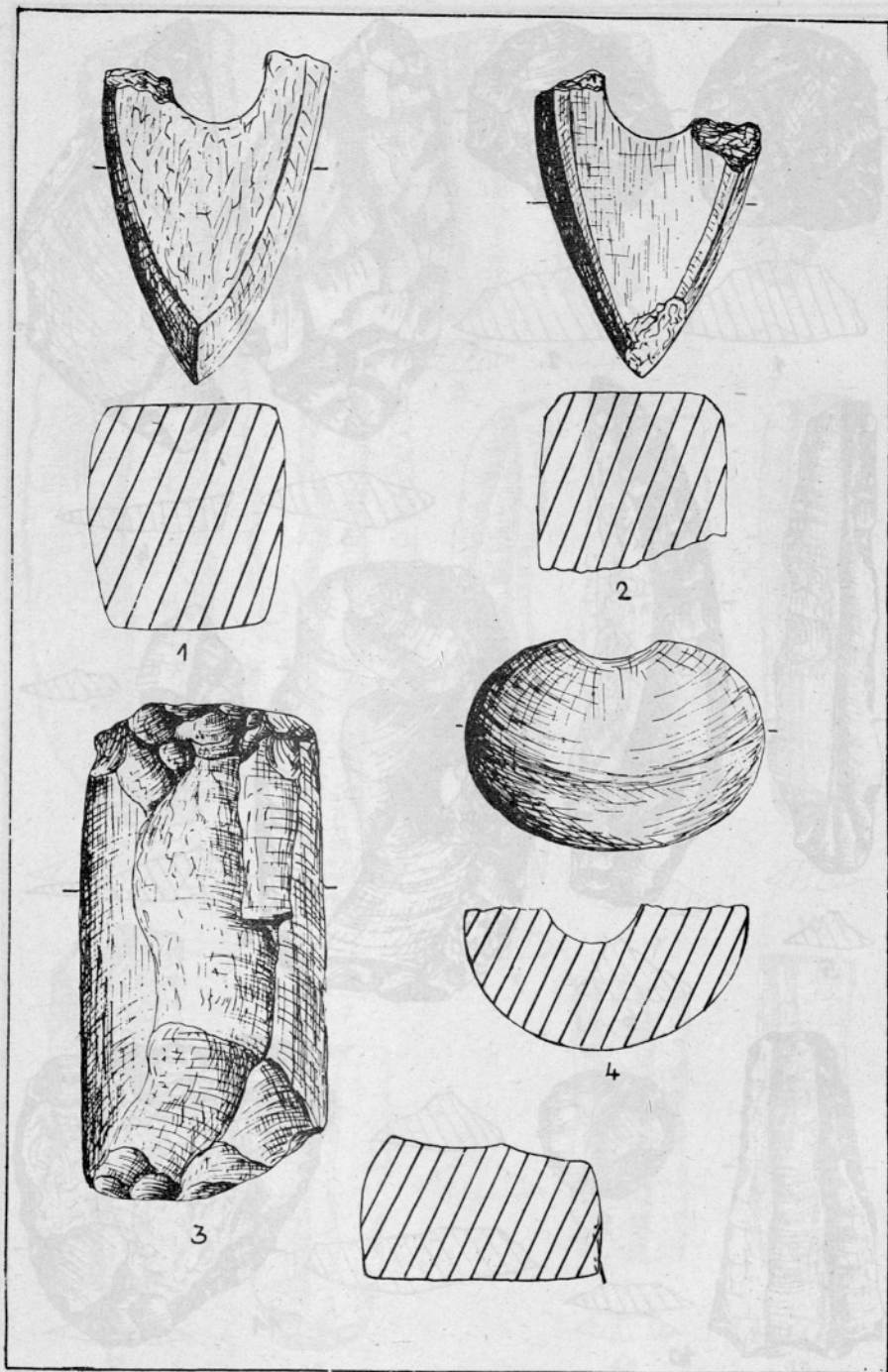
Sl. 1—6 = 1 : 1 nar. vel.

Sl. 1—13 = 1 : 1 nar. vel.

Sl. 1—11 = 1 : 1 nar. vel.

Sl. 1—4 = 2 : 3 nar. vel.